

ΕΙΔΙΚΟ ΑΡΘΡΟ SPECIAL ARTICLE

Ένα φάντασμα πλανιέται πάνω από τη δυτική κοινωνία: ΕΚ ΤΩΝ ΥΣΤΕΡΩΝ (5-4-2016) επίλογος

Πότε Πρέπει να Πεθαίνουμε; (ΠΠΠ). Το Τραπέζι μας το συζήτησε ανοιχτά για πρώτη φορά. Το ταξίδι της ελπίδας (που δεν πεθαίνει ποτέ) το έθεσε. Το «αλαζονία ή αποδοχή» ψηλάφισε τα προσπατούμενα για να απαντηθεί (όταν το πράγμα δεν μπορεί να γίνει όπως εγώ θέλω, να θέλω εγώ όπως εκείνο γίνεται: όταν έρθει η ώρα μου, που γαλήνια κι ατάραχα περιμένω, να καλοθανατήσω). Τα Ευαγγέλια δεν απαντούν στο πότε: την εποχή που γράφτηκαν ο μέσος όρος ζωής ήταν μόλις 35 χρόνια, οι άνθρωποι δεν είχαν τέτοιο πρόβλημα να λύσουν, δεν μπορούσαν καν να διανοηθούν ότι θα μπορούσε ποτέ να υπάρξει. Οι φιλόσοφοι αντιπαραθέτουν απαντήσεις (όταν έρθει η ώρα του, όταν δεν θέλει να ζήσει άλλο, όταν η ζωή δεν αξίζει πλέον, όταν το σώμα δεν μπορεί να υποστηρίξει άλλο τη ζωή), που είναι ώρα να συν-θέσουν (φιλοσοφία εστί μελέτη θανάτου! Πλάτων). Η κοινωνία, εφόσον βιώσει το δίλημμα, είναι ήδη πιο μπροστά από τους σοφούς της (όταν δεν αυτοεξυπηρετείται τότε δεν υπάρχει μέλλον, οπότε είναι η ώρα του τού καθενός για ωραίο ώριμο αποχαιρετισμό – αποχαιρέτα την τήν Αλεξάνδρεια, το είπε ο Καβάφης). Το νομικό σύστημα, δέσμιο του φόβου παρά ακυρωμένο στην επιστήμη, παραμορφώνει την άσκηση της ιατρικής από τεκμηριωμένη σε αμυντική. Η στο διάβα των αιώνων κοινωνική ταλάντωση μεταξύ ευθανασίας και δυσθανασίας απαιτεί προσφυγή στη θεωρία των ταλαντώσεων για να ξαναβρούμε την άκρη του κομμένου νήματος, για ανώδυνα, ανεπαίσχυντα, ειρηνικά (και όχι βασανιστικά) τέλη του αισθητού Εγώ μας. Αν ο καθένας αποφάσιζε για το πότε του δικού του θανάτου (πότε πρέπει να πεθάνω εγώ, ΠΠΠΕ), το πρόβλημα θα λυνόταν αυτόματα. Ο καθένας, ιδίως όμως οι γιατροί, που θα έπρεπε να πάσχουν λιγότερο από τους άλλους από το συστηματικό σφάλμα «δεν γνωρίζω ότι δεν γνωρίζω» περί τίνος ακριβώς πρόκειται. Κοινοποιώντας την απόφασή του ο καθένας με γραπτή διαθήκη, θα βοηθούσε συγγενείς, γιατρούς και τον εαυτό του για ανώδυνα ανεπαίσχυντα και ειρηνικά τέλη της ζωής του.

Ένα φάντασμα πλανιέται πάνω από τη δυτική ιατρική ή μάλλον πάνω από τη δυτική κοινωνία, αν όχι πάνω από την ανθρωπότητα: Πότε Πρέπει να Πεθαίνουμε; (ΠΠΠ) Το Τραπέζι μας το συζήτησε για πρώτη φορά ανοιχτά.

Ο Κώστας Βαζούρας με «το ταξίδι της Ελπίδας» το έθεσε. Η ελπίδα δεν πεθαίνει ποτέ! Ούτε τελευταία...

Ο Ανδρέας Προκοπίου με το «αλαζονία ή αποδοχή; (της πραγματικότητας)» έθεσε το ερώτημα πίσω από το ερώτημα. Το ερώτημα που υπόκειται κάθε σχετικής συζήτησης, χωρίς την απάντηση του οποίου καμιά συζήτηση δεν μπορεί να γίνει. Πριν δύο αιώνες (1804), ο Ευγένιος Βούλγαρης, πρωτοπόρος του Νεοελληνικού Διαφωτισμού, Διδάσκαλος του Γένους, εμβληματική φυσιογνωμία, το είχε απαντήσει

ως εξής: 'Όταν το πράγμα δεν μπορεί να γίνει όπως εγώ θέλω, να θέλω εγώ όπως εκείνο γίνεται!' 'Όταν επί της γης αθανασία, που εγώ θέλω, δεν μπορεί να γίνει, να θέλω εγώ όπως εκείνο γίνεται, να αποδεχτώ τη θνητότητά μου όταν έρθει η ώρα μου. Έθεσε πολύ ψηλά τον πήχη (στη σφαίρα της βούλησης). Δίνοντας όμως και οδηγό στους κοινούς θνητούς: όταν έρθει η ώρα μου, που γαλήνια κι ατάραχα περιμένω, να καλοθανατήσω (ευθανατήσω).¹

Ο π Σεραφείμ μας έδωσε την απάντηση των Ευαγγελίων. Δεν απαντούν στο πότε, απαντούν στο πώς: το πότε δεν ήταν καν στη σκέψη των ευαγγελιστών.² Και πώς να ήταν; Την εποχή που γράφτηκαν τα Ευαγγέλια, η αναμενόμενη διάρκεια ζωής ενός νεογέννητου ήταν κατά μέσον όρο

ΑΡΧΕΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ 2016, 33(Συμπλ 1):61-63
ARCHIVES OF HELLENIC MEDICINE 2016, 33(Suppl 1):61-63

Γ. Δημολιάτης

Μονάδα Ποιότητας Ζωής και Θανάτου,
Εργαστήριο Υγιεινής & Επιδημιολογίας,
Τμήμα Ιατρικής, Σχολή Επιστημών
Υγείας, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

A ghost haunting the western
society: a posteriori (5-4-2016)
epilogue

Abstract at the end of the article

Λέξεις ευρητηρίου

Ευαγγέλια και θάνατος
Φιλοσοφία και θάνατος
Νόμοι και θάνατος
Ιστορία και θάνατος
Κοινωνία και θάνατος
Εγώ κι ο θάνατός μου
Αυτοεξυπηρέτηση
Διαθήκη ζωής
Ευθανασία
Πρόωρος/ ώριμος/ μετάωρος θάνατος
Πότε πρέπει να πεθαίνουμε (ΠΠΠ)
Πότε πρέπει να πεθάνω εγώ (ΠΠΠΕ)

30–35 χρόνια. Σήμερα που έχει υπερδιπλασιαστεί, σχεδόν τριπλασιαστεί (κατάκτηση της εποχής μας, είτε ο δεύτερος ακροατής), σήμερα που δεν μπορεί πια κάποιος να πεθάνει ακόμα κι αν ήρθε η ώρα του (εποχή του απαγορευμένου θανάτου, το είπε ο Φιλίπ Αριές,³ το επιβεβαίωσαν οι αφηγήτριες της *Μεγάλης Κραυγής*⁴), σήμερα εμφανίστηκε και ο γρίφος του «πότε» και μας καίει (πρόβλημα του καιρού μας, συμπλήρωσε ο ίδιος δεύτερος ακροατής). Την εποχή των Ευαγγελίων οι άνθρωποι δεν είχαν τέτοιο πρόβλημα να λύσουν, δεν μπορούσαν καν να διανοηθούν ότι θα μπορούσε ποτέ να υπάρξει τέτοιο πρόβλημα. Εμείς το έχουμε, εμείς πρέπει να το λύσουμε.

Η Αγγελική Κερασίδου μας έδωσε τέσσερις απαντήσεις φιλοσόφων. Όταν έρθει η ώρα του. Όταν δεν θέλει να ζήσει άλλο. Όταν η ζωή δεν αξίζει πλέον. Όταν το σώμα δεν μπορεί να υποστηρίξει άλλο τη ζωή. Αντιπαραθέτουν οι φιλόσοφοι πράγματα που θα έπρεπε να συν-θέτουν; Οι τέσσερις απαντήσεις μπορεί να μην αλληλοαποκλείονται με το διαζευκτικό «ή» (OR), κι ακόμα περισσότερο με την αποκλειστική διάζευξη «ή μόνον» (XOR). Μπορεί να αλληλοσυμπληρώνονται με το συμπλεκτικό «και» στο ίδιο επίπεδο (AND): όταν και όταν και όταν και όταν, ή με το «εάν τότε αλλιώς» (IF THEN ELSE) σε διαδοχικά εμφωλεασμένα επίπεδα: ((([όταν το σώμα δεν μπορεί να υποστηρίξει άλλο τη ζωή] τότε η ζωή δεν αξίζει πλέον) οπότε έχει έρθει η ώρα του) άρα, δυνάμει και του θεωρήματος του Ευγένιου Βούλγαρη «να θέλω όπως εκείνο γίνεται», δεν θέλει να ζήσει άλλο). Πότε το σώμα δεν μπορεί να υποστηρίξει άλλο τη ζωή; Η κοινωνία (διά στόματος των αφηγητριών της *Μεγάλης Κραυγής*⁴) απάντησε: όταν δεν αυτοεξυπηρετείται ή όταν δεν υπάρχει μέλλον. Πότε δεν υπάρχει μέλλον; Είτε ([όταν δεν αυτοεξυπηρετείται] τότε δεν υπάρχει μέλλον), είτε ([όταν η πρόγνωση που μπορεί να δώσει η σύγχρονη τεκμηριωμένη ιατρική, evidence-based medicine] είναι ασύμβατη με μια αξιοβίωτη αυτοεξυπηρετούμενη ζωή). *Φιλοσοφία εστί μελέτη θανάτου* (Πλάτων)⁵. Όντως!

Η Ελένη Μαραγκάκη παρουσίασε την απάντηση των νόμων στα διλήμματα του γιατρού μπροστά στο θάνατο του ασθενή του. Δεν μπορούμε να ζήσουμε σε κοινωνία χωρίς νόμους. Η άκριτη υποταγή όμως στους νόμους που ψηφίζει η Βουλή, αντί στην επιστήμη, έχει ως παρενέργεια την αμυντική ιατρική (ασκώ την ιατρική έτσι που να μη με κλείσουν φυλακή), μια από τις χειρότερες παραμορφώσεις της ιατρικής. Ο μόνος νόμος που θα έπρεπε να έχει μια

κοινωνία θα ήταν ένα άρθρο μόνο: “Η ιατρική ασκείται σύμφωνα με τα τρέχοντα πορίσματα της επιστήμης της τεκμηριωμένης ιατρικής (evidence-based medicine).” Τελεία. Ως τότε, αλλάζτε το γιατρό σας αν διαπιστώσετε ότι ασκεί αμυντική ιατρική.

Ο Στέφανος Γερούλανος μας έδωσε την απάντηση της Ιστορίας: το εκκρεμές της ευθανασίας ταλαντώνεται δια μέσου των αιώνων από το ένα άκρο στο άλλο, από την ευθανασία στη δυσθανασία και αντίστροφα. Φαίνεται πως απαιτείται προσφυγή στη θεωρία των ταλαντώσεων για να ξαναβρούμε την άκρη του κομμένου νήματος.⁶⁻⁸

Η Καλλιόπη Γάτσιου την απάντηση της κοινωνίας μέσω αφηγήσεις φροντιστριών ανίατα πασχόντων: όταν δεν υπάρχει μέλλον, όταν δεν αυτοεξυπηρετείται. Ίσως, όταν δεν αυτοεξυπηρετείται τότε δεν υπάρχει μέλλον, οπότε είναι η ώρα του τού καθενός για ωραίο ώριμο αποχαιρετισμό (αποχαιρέτα την τήν Αλεξάνδρεια, το είπε ο Καβάφης⁹).

Ο Γιάννης Δημολιάτης τη δική του απάντηση για τον εαυτό του, πότε πρέπει να πεθάνει αυτός ο ίδιος. Όταν χωρίς επιστροφή δεν αυτοεξυπηρετείται, οπότε και δεν υπάρχει μέλλον γι' αυτόν. Δεν περίμενε δε τον νόμο να του πει τι να κάνει. Υπέγραψε τη διαθήκη του.

Το Ακροατήριο πρόσθεσε τις δικές του πιναλίες: Κατάκτηση και πρόβλημα της εποχής μας. Ο καθένας να αποφασίσει για τον εαυτό του. Το πρόβλημα των γιατρών είναι ο τρίτος, πότε πρέπει να πεθάνει ο ασθενής τους, όχι ο εαυτός τους. (Αν όμως όλοι οι γιατροί της χώρας είχαν αποφασίσει για τον εαυτό τους; Όπως, αν όλοι οι γιατροί της χώρας δεν κάπνιζαν...) Η ιατρική δεν μιλάει για ευθανασία. (Μιλάει για δυσθανασία; Και, άσχετα με αν και τι μιλάει: Τι πράττει; ευθανασία; δυσθανασία; Και τίνας; του όντος; του είδους; Του ανθρώπινου όντος, του ανθρώπινου είδους –ας μείνομε για την ώρα σ' αυτό, ας μην επεκταθούμε στη βιόσφαιρα· ή και παραπέρα...) Οι διαθήκες ζωής, παρότι μη αμετάκλητα δεσμευτικές, μεγάλη βοήθεια για ανώδυνα, ανεπαίσχυντα και ειρηνικά τέλη της ζωής ημών.

Μια σπουδαία παράλειψη του Τραπεζιού ήταν η απουσία της Τέχνης. Επανορθώνομε. Δίνομε το λόγο στον ποιητή να κλείσει το αφιέρωμα.

Η μετάβαση στη μακάρια ανυπαρξία εύχεται για το αισθητό Εγώ του να είναι ανώδυνη, ανεπαίσχυντη, ειρηνική (και όχι βασανιστική) ο Δημήτρης Σιδεράς παίρνοντας τη σκυτάλη της συζήτησης. Επόμενος σκυταλοδρόμος!

ABSTRACT

A ghost haunting the western society: a posteriori (5–4–2016) epilogue

I.D.K. DIMOLIATIS

*Unit for Quality of Life and Death, Department of Hygiene and Epidemiology, Faculty of Medicine, School of Health Sciences, University of Ioannina; Ioannina, Greece**Archives of Hellenic Medicine 2016, 33(Suppl 1):61–63*

When should we die? (WSWD). Our round table discussed it for the first time openly. The journey of hope (that never dies) put it. The “arrogance or acceptance” sets the prerequisite in order to answer the dilemma (when things cannot go as I want, I should want as they go; i.e., when my time will come, which I peacefully and calmly wait, to have a good death). The Gospels do not respond to WSWD: at that era life expectancy was only 35 years, people had no such problem to solve, neither they could even imagine that it could ever exist. Philosophers oppose responses (when one’s time has come; when one doesn’t want to live anymore; when one’s life is not worth living; when the body cannot sustain life anymore) which it is time to compose (philosophy is the study of death! - Plato). The people (the society), if they have experienced the dilemma, are already ahead (when not self-handling then there is no future, then the right time for a mature good death has come, not premature nor postmature – say goodbye to Alexandria that is leaving, said Cavafy). The legal system, captive of fear rather than anchored in science, distorts the practice of medicine from evidence-based towards defensive. The social oscillation between euthanasia and dysthanasia through the centuries needs recourse to the theory of oscillations in order to rediscover the edge of the cut yarn for painless, unashamed, peaceful (and not torturous) end of our material Ego. If everyone will decide on the “when” of their own death (when should I die; WSID), the problem would be automatically solved; especially doctors, who should suffer less than others from the bias “I don’t know that I don’t know” of what are we talking about. Notifying their decision by means of a written will would help relatives, doctors and himself for a painless, unashamed and peaceful end of their life.

Key words: Gospels and death, Philosophy and death, Law and death, History and death, Society and death, I and my death, Self-handling, Living wills, Euthanasia, Premature / mature / postmature death, When should I die (WSID), When should we die (WSWD)

Βιβλιογραφία

1. ΔΗΜΟΛΙΑΤΗΣ Γ, ΓΑΛΑΝΑΚΗΣ Μ (μετάφραση, επιμέλεια). *Ευγένιος Βούλγαρης: Διατριβή περί Ευθανασίας*. Εξάντας, Αθήνα 2005:226, 101
2. ΑΤΜΑΤΖΙΔΗΣ Σ. *Πότε Πρέπει να Πεθαίνει ο άνθρωπος; (ΠΠΠ): η απάντηση των Ευαγγελίων*. ΤΕΙ Θεσσαλίας, Σχολή Επιστημών Υγείας-Πρόνοιας, Τμήμα Νοσηλευτικής, ΠΜΣ στην Ψυχική Υγεία. Λάρισα 2015:1–68 https://dl.dropboxusercontent.com/u/7661680/PPP/Gospels_23Jun2015.pdf
3. ΑΡΙΕΣ Φ. *Δοκίμια για το θάνατο στη Δύση*. Μετάφραση Καρίνα Λάμψα. Γλάρος, Αθήνα 1988:1–198.
4. ΔΗΜΟΛΙΑΤΗΣ Γ. *Η Μεγάλη Κραυγή*. Κοντύλι, Αθήνα 2014:1–270
5. ΠΛΑΤΩΝ. *Φαίδρος*. 81^Α
6. ΣΙΔΕΡΗΣ Δ. Ταλάντωση. *Κοινή Γνώμη*. 3–10–2014: <http://www.koinignomi.gr/news/i-gnomi-sas/epistoles/2014/10/03/talantosi.html#sthash.4Ml8yZnp.dpuf>
7. ΣΙΔΕΡΗΣ Δ. Κοινωνική ταλάντωση. *Κοινή Γνώμη*. 10–10–2014: <http://www.koinignomi.gr/news/i-gnomi-sas/epistoles/2014/10/10/koinoniki-talantosi.html#sthash.vqHAKhIT.dpuf>
8. ΣΙΔΕΡΗΣ Δ. *Να ξαναβρούμε την άκρη του κομμένου νήματος*. https://dl.dropboxusercontent.com/u/7661680/Sideris/Ksanavrume-akri_21De15.pdf:35–41, 156–158, 175–181
9. ΚΑΒΑΦΗΣ Κ. *Ποιήματα 1897–1933*. Ίκαρος, Αθήνα 1984: Απολείπει ο θεός Αντώνιον. <http://www.kavafis.gr/poems/content.asp?id=78&cat=1>

Corresponding author:

I. Dimoliatis, University of Ioannina, Medical Faculty, Dept of Hygiene and Epidemiology, 451 10 Ioannina, Greece
e-mail: idimolia@uoi.gr